

विशेष शिक्षा नीति, २०५३

शिक्षाको राष्ट्रिय नीतिअनुरूप अपाङ्गहरूको निम्तिअनुकूल शिक्षाको व्यवस्था गरी राष्ट्रिय मूल धारामा समाहित गर्न देहायबमोजिम विशेष शिक्षा नीति तय गरिएको छ :

१. अपाङ्गको सर्वमान्य परिभाषा गरी अपाङ्गताको किसिम तथा मात्राको निर्धारण गर्ने,
२. अपाङ्ग बाल बालिकाको सङ्ख्या, उमेर लिङ्ग किसिम र मात्रा आदिको विस्तृत विवरणका लागि सर्भेक्षण कार्यक्रम र तथ्याङ्क सङ्कलनको आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
३. विभिन्न किसिमका अपाङ्ग बाल बालिकाहरूलाई दिइने प्राथमिक शिक्षा सबैका लागि शिक्षाको अभिन्न अङ्गको रूपमा विकसित गर्ने,
४. अपाङ्गहरूको आवागमनलाई समेत विचार गरी विशेष सुविधा भएको विद्यालय भवनको निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
५. अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई प्राथमिक तहदेखि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क प्रदान गर्ने । यस उद्देश्यका लागि निजी क्षेत्रका सबै तहका विद्यालयहरूले समेत अपाङ्गहरूलाई निःशुल्क शिक्षा दिनका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
६. अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई साधारण विद्यालयमा एकीकृत रूपमा निःशुल्क विशेष शिक्षा प्रदान गर्ने र आवश्यकतानुसार विशेष विद्यालयको व्यवस्था गर्ने,
७. तोकिएका न्यूनतम भौतिक एवम् प्राविधिक पूर्वाधार तथा सर्तहरू पूरा गरेका विद्यालयहरूलाई मात्र विशेष शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनुमति वा स्वीकृति दिने,
८. विश्वविद्यालयहरूमा विशेष शिक्षासम्बन्धी विषयको पठन पाठनको व्यवस्था गर्ने,
९. सञ्चालित सेवाको व्यापकता, स्तर र आर्थिक क्षमताको आधारमा पटकै, आंशिक र पूर्ण अनुदानको व्यवस्था गर्ने,
१०. विशेष शिक्षा दिने विद्यालयहरूको व्यवस्थापन पक्षलाई सुधार गर्न हालको निरीक्षण एवम् सुपरिवेक्षण प्रणालीमा विशेष शिक्षाको निरीक्षण पक्षलाई समेत विचार गरी एकीकृत रूप दिने,
११. अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई दिइने विशेष शिक्षाको लागि पाठ्यपुस्तक र अन्य शैक्षिक सामग्रीहरू एवम् उपकरणको निर्धारण तथा उत्पादन गर्ने गराउने र आवश्यकतानुसार निःशुल्क उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा समेत आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
१२. अपाङ्गताका प्रारम्भिक अवस्थामा कतिपय लक्षणहरू स्वास्थ्य उपचारद्वारा निराकरण हुन सक्ने भएकाले सामान्य विद्यार्थीहरूले अध्ययन गर्ने नियमित पाठ्यक्रम र शिक्षक तालिम पाठ्यक्रममा अपाङ्गतसम्बन्धी स्वास्थ्य शिक्षा र विशेष शिक्षासम्बन्धी सामान्य जानकारीहरू पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने,
१३. विशेष शिक्षाका लागि आवश्यकतानुसार पुस्तकालय र प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्ने र हाल सञ्चालित पुस्तकालयहरूमा पनि अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न सक्ने सामग्रीहरू राख्ने व्यवस्था क्रमिक रूपमा गर्दै जाने,

१४. जेहेनदार अपाङ्ग विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाको अवसर प्रदान गर्न छात्रवृत्तिलगायत अन्य प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने,
१५. अपाङ्ग विद्यार्थीलाई आवश्यकतानुसार आवासीय सुविधा उपलब्ध गराउने,
१६. अपाङ्ग विद्यार्थी बाल बालिकाले दैनिकरूपमा प्रयोग गर्ने सामग्रीहरू जस्तै : हिवल चेयर, वैशाखी, हवाइटेकेन, श्रवण यन्त्र, ब्रेल स्लेटस्टाइल, स्पेसल चेयर र कृत्रिम अङ्ग आदि आयात गर्दा यथासम्भव विशेष सहूलियत दिने व्यवस्था गर्ने,
१७. विशेष शिक्षाको क्षेत्रमा काम गर्ने शिक्षकहरूलाई कम्तीमा अन्य सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकले पाए सरहको तलब भत्ताको व्यवस्था गरी सो पेसालाई आकर्षक बनाउने,
१८. विशेष शिक्षा दिने कार्यक्रमका लागि शिक्षकलगायत आवश्यक जनशक्तिको योजनाबद्ध विकास तथा व्यवस्था गर्ने,
१९. शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्ने निकायसँग समन्वय राखी विशेष शिक्षा कार्यक्रमलाई आवश्यक पर्ने तालिमको पनि व्यवस्था गर्ने,
२०. विशेष शिक्षाका लागि प्रयोग गरिने विशेष माध्यम जस्तो ब्रेल, साङ्केतिक भाषा आदिमा दक्षता हासिल गरेको भएमा अपाङ्गता भएका योग्य व्यक्तिलाई समेत अपाङ्गता अनुकूल विशेष शिक्षा शिक्षकको रूपमा परिचालन गर्ने,
२१. अपाङ्ग बालबालिकाको व्यक्तित्व तथा शारीरिक विकासका लागि सांस्कृतिक एवम् खेलकुद कार्यक्रम र शारीरिक व्यायामको विशेष व्यवस्था गर्ने । यसका साथै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धात्मक कार्यक्रममा भाग लिने अवसर प्रदान गर्ने र सोका लागि आवश्यक जनशक्ति तयार गर्ने,
२२. दोहोरो वा बहुअपाङ्गता भएको व्यक्तिको हकमा सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञहरूको राय र सुझावअनुसार विशेष प्रकारका शिक्षा वा कार्यमूलक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने,
२३. अपाङ्गताको किसिमको आधारमा परीक्षार्थीहरूको परीक्षा र मूल्याङ्कनको विशेष व्यवस्था गर्ने,
२४. अपाङ्ग बालबालिकाहरूका लागि विशेष शिक्षा दिई सहानीय कार्य गर्ने सङ्घ संस्था तथा व्यक्तिहरूलाई प्रोत्साहन गर्न, पुरस्कार आदिको व्यवस्था गर्ने,
२५. विशेष शिक्षा परिषद्ले तोकेको निकायको सहमति लिएर मात्र गैरसरकारी सङ्घ संस्थाले विशेष शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
२६. अपाङ्गताको किसिम र मात्राअनुसार विशेष शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्यले आवश्यक पूर्वाधार तथा सर्तहरू तोकी तालिम केन्द्र स्थापना गर्नका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न चाहने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने,
२७. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था र सरकारी निकायबीच विशेष शिक्षाको क्षेत्रमा अन्तरसम्बन्ध तथा समन्वय कायम गरी गैरसरकारी सङ्घ संस्थालाई राष्ट्रिय विशेष शिक्षा कार्यक्रममा सहभागी हुन प्रोत्साहन गर्ने र यस कार्यक्रममा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाको भौतिक एवम् प्राविधिक जनशक्ति विकास एवम् विस्तार गर्न आवश्यक सहयोग प्रदान गर्ने,
२८. परोपकारी एवम् अन्य सामाजिक सङ्घ संस्थालाई विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने,

२९. विशेष शिक्षालाई सीप केन्द्रित बनाई समुदायमा पुनर्स्थापना गर्न अपाङ्गहरूको क्षमता र योग्यताको आधारमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको व्यवस्था गर्ने,
३०. प्रौढ अपाङ्गहरूको लागि सीपमूलक अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
३१. विभिन्न सांस्कृतिक, धार्मिक, जातीयता, अन्धविश्वास, रूढिवादी परम्परा, चेतनाको कमी र आर्थिक कारणले अधिकांश जनमानसमा व्याप्त रहेको अपाङ्गप्रतिको गलत धारणामा आमूल परिवर्तन ल्याउन विभिन्न स्तरमा भेला, गोष्ठी गर्ने र आमसञ्चारका माध्यमबाट सर्वसाधारणमा अपाङ्गतासम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
३२. अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई शैक्षिक अवसर प्रदान गर्ने वातावरण जुटाउन र उनीहरूलाई समुदायमा सामाजिकीकरणका लागि तिनका बाबु, आमा अभिभावक, शिक्षक तथा निकट सम्पर्कमा आइरहने व्यक्तिहरूलाई मनोवैज्ञानिक उत्प्रेरणा दिने खालको सरसल्लाहमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
३३. विशेष शिक्षा परिषद्ले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रियस्तरमा उपलब्ध हुने विभिन्न स्रोत तथा सामग्रीहरूको परिचालन गर्ने Network प्रणालीको विकास र विस्तार गर्ने ।